

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กว่า 40 ปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดเศรษฐกิจทุนนิยมที่มุ่งพัฒนาเพื่อสร้างความมั่งคั่งและรายได้มาสู่ประเทศเป็นหลัก และใช้การเติบโตของรายได้ต่อหัว (GDP) เป็นเครื่องมือวัดผลสำเร็จของการพัฒนา ด้วยโดยคาดหวังว่า การเพิ่มปริมาณสินค้าและบริการ การเพิ่มการจ้างงาน รวมทั้งประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ จะกระจายไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศทำให้ปัญหาความยากจนหมดไปได้ในที่สุด แนวคิดและวิธีวัดการพัฒนาเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจได้รับการเอาใจใส่มากกว่าความสมดุลและความยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ UNDP ในปี 1996 ได้แสดงให้เห็นว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้เป็นหลักประกันการพัฒนาที่ยั่งยืน และไม่ได้ขจัดปัญหาความยากจนให้หมดไปแต่กลับทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้เพิ่มมากขึ้น และท่ามกลางภาวะที่ระบบเศรษฐกิจของโลกกำลังเคลื่อนตัวไปในทิศทางที่จะเกิดความผันผวนที่ควบคุมได้ยาก ตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรับเปลี่ยนและสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องปรับตัวหันมาทบทวนแนวทางที่ใช้ในการพัฒนาประเทศ และมุ่งหาทิศทางใหม่ที่เหมาะสมกับการพึ่งตนเองและมีภูมิคุ้มกัน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) จึงนำเสนอ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และมีภูมิคุ้มกันและสามารถยืนหยัดต่อสู้กับความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน มาเป็นปณิธานทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่กับกระบวนการทศวรรษการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมแบบบูรณาการที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และมุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุข” (Gross and Happiness Society) โดยมียุทธศาสตร์รองรับ ได้แก่

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้

2. ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ
3. ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบความหลากหลายทางชีวภาพและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
5. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศมุ่งเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคมอย่างยั่งยืน (ประเวศ วะสี, 2550)

ภายใต้แนวคิดและยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคม การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพและความมั่นคงในชีวิต สถาบันครอบครัว และชุมชน และราชการอื่นตามที่กฎหมายกำหนด (สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550, น. 1) ได้กำหนดยุทธศาสตร์กระทรวงฯ ให้สอดคล้องและตอบสนองต่อการขับเคลื่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยการจัดทำแผนปฏิรูปสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์บนพื้นฐานคุณธรรมร่วมกับภาคีต่างๆ เพื่อสร้างสังคมไทยที่ไม่ทอดทิ้งกัน สังคมที่ชุมชนท้องถิ่นและประชาสังคมเข้มแข็ง สังคมคุณธรรม และสังคมประชาธิปไตย และการสร้างความเข้มแข็งของทุกชุมชนท้องถิ่นและประชาสังคม (สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550, น. 1-2) ซึ่งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือพอช. เป็นองค์กรของรัฐภายใต้การกำกับของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีรูปแบบการบริหารโดยคณะกรรมการ ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนการขับเคลื่อนภาคประชาชน องค์กรชุมชนและภาคีพัฒนาต่างๆ ในการวางแผนทางการพัฒนาร่วมกัน โดยชุมชนเป็นแกนหลัก ใช้ "พื้นที่" เป็นตัวตั้ง ตามความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาคและท้องถิ่น และมีกระบวนการศึกษา การวางแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และตั้งอยู่บนพื้นฐานเดิมของสังคม ทั้งนี้ ในปี 2545 ภาควิชาการรัฐ เอกชน เครือข่ายองค์กรชุมชน ได้จัดเวทีสรุปบทเรียนกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน ว่าเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการแก้ปัญหาและการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ประชาชนฐานล่าง พอช. จึงได้สนับสนุนให้เครือข่ายแผนชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ดำเนินการขยายผลการจัดทำแผนชุมชนทั่วประเทศโดยเป็นผู้รับผิดชอบโครงการและงบประมาณ และเมื่อรัฐบาลมีนโยบายการแก้ปัญหาความยากจนของประชาชน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตของ

คนยากจนให้อยู่ดีมีสุข โดยการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย สร้างศักยภาพของคนจนให้สามารถพึ่งตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตบนพื้นฐานของความสมดุลพอดี และความพอประมาณอย่างมีเหตุมีผลภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้จัดตั้งศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ และได้แต่งตั้งศูนย์ประสานสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนภาคประชาชน (ศตจ.ปชช.) โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดทำแผนชุมชน ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้แก้ไขปัญหาความยากจน จึงสนับสนุนให้ ศตจ.ปชช. โดยเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ขยายผลการจัดทำแผนชุมชนให้กว้างขวางมากขึ้นทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ซึ่งผลของการดำเนินงานจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพทำให้เกิดการพัฒนาความสามารถของตำบลต้นแบบนำร่อง จำนวน 222 ตำบล ให้เป็นพี่เลี้ยง เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการขยายผลให้กับตำบลได้อย่างชัดเจนและต่อเนื่อง โดยมีแกนนำระดับพื้นที่จำนวน 916 คน เกิดการขยายพื้นที่จัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพจำนวน 1,209 ตำบล ครอบคลุมทุกจังหวัด มีแกนนำในตำบลขยายผล จำนวน 12,323 คน นอกจากนี้ ยังได้จัดทำแผนชุมชนในพื้นที่พิเศษ 2 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ประสบภัยสึนามิ จำนวน 23 ชุมชน และพื้นที่ชุมชนกรุงเทพมหานคร จำนวน 63 ชุมชน แบ่งพื้นที่การทำงานเป็น 2 ระดับ ได้แก่ พื้นที่ขยายผลนำร่องในการจัดทำแผนชุมชน จำนวน 20 ชุมชน และชุมชนเตรียมการ จำนวน 43 ชุมชน โดยได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางและเครื่องมือในการจัดทำ "แผนชีวิตชุมชน" เพื่อผลักดันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในเชิงการมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันค้นหา ร่วมรับผิดชอบของคนในชุมชนในการแก้ปัญหา การกำหนดอนาคตและทิศทางการพัฒนาตนเอง "แผนชีวิตชุมชน" จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาขีดความสามารถของคน ชุมชน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสู่ความร่มเย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2550)

ภายหลังจากการก่อตั้งของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ในปี พ.ศ.2548 กรุงเทพมหานครก็ได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงานเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองภาคกลาง (ครอบคลุมทั้งหมด 28 จังหวัด) ซึ่งพื้นที่การจัดทำแผนแม่บทชุมชนของกรุงเทพมหานครถือเป็นพื้นที่พิเศษ เพราะมีลักษณะแตกต่างกับจังหวัดซึ่งเป้าหมายจะใช้รูปแบบของตำบล แต่การขับเคลื่อนงานในพื้นที่กรุงเทพมหานครจะใช้รูปแบบของชุมชน ซึ่งส่วนหนึ่งของชุมชนที่ถูกคัดเลือกขึ้นมานั้นเคยผ่านการทำแผนแม่บทชุมชนมาก่อน โดยได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ซึ่งแกนนำชุมชนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันค้นหาชุมชน และกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชน โดยยึดหลักว่า คนในชุมชนเป็นศูนย์กลางและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับภาคีในลักษณะการเป็น

หุ้นส่วนในการพัฒนาของตนเอง โดยมีการจัดสัมมนาสมัชชาชุมชนมีผู้เข้าร่วมจากชุมชนต่างๆ กว่า 3,000 คน เพื่อร่วมกันจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง โดยเน้น 5 ด้านหลัก ได้แก่

1. การแก้ปัญหายาเสพติด
2. การพัฒนาเด็ก เยาวชนและครอบครัว
3. สิ่งแวดล้อม
4. ความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน
5. การนำหลักความพอเพียงมาพัฒนาวิถีชุมชนเมือง

โดยได้สรุปข้อคิดเห็นเสนอต่อผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเพื่อเป็นแนวทางดำเนินงาน ทั้งนี้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครได้แสดงเจตจำนงของกรุงเทพมหานครในการสนับสนุนโครงการแผนชุมชนพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีนโยบายที่จะร่วมกับชุมชนสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สร้างกรุงเทพมหานครให้เป็นเมืองน่าอยู่ มุ่งทำให้กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองสวรรค์ สอนพระราชปณิธานพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา 84 พรรษา ในปี 2554 (www.newswit.com)

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีการกิจหลักในการส่งเสริมให้ชุมชนจัดกระบวนการแผนชุมชน เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการชุมชน พัฒนาชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ โดยในปีงบประมาณ พ.ศ.2551 กรมการพัฒนาชุมชนได้รับงบประมาณสนับสนุนให้ทุกหมู่บ้านพัฒนาคุณภาพแผนชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 69,110 หมู่บ้าน โดยมีนโยบายที่สำคัญคือ ต้องการให้แผนชุมชนเกิดจากการคิดวิเคราะห์ของชุมชนเอง ให้เป็นแผนของชุมชนโดยแท้จริง มิใช่แผนที่เสนอของงบประมาณเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้น ชุมชนจะต้องกำหนดตำแหน่งการพัฒนาอาชีพของชุมชน และมีทิศทางในการพัฒนาใน 5-10 ปี ด้วย (กรมการพัฒนาชุมชน, www.cdd.go.th, 2551)

ดังที่ได้ทราบกันดีอยู่แล้วว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการ และแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคลในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีในตัวเอง โดยใช้ความรู้ ภูมิปัญญาหลักวิชาการด้วยความรอบคอบ และระมัดระวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกันในสังคม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น ในการที่จะให้ประชาชนนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยทุกคนผ่านการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับและการตระหนักถึงประโยชน์จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติในทุกระดับและทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคณะทำงานแผนชีวิตชุมชน ซึ่งเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร อันเป็นชุมชนเมืองที่มีความหลากหลายและซับซ้อน ไม่ว่าจะเป็นชุมชนที่เกิดจากผู้ที่อยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร หรือกลุ่มที่อพยพมาอยู่ใหม่ ซึ่งบางชุมชนต้องอาศัยอยู่ร่วมกันภายใต้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมที่เน้นความเป็นปัจเจก ไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์กัน มีการดำเนินชีวิตที่ต้องพึ่งพาเศรษฐกิจกระแสหลักคือการแสวงหากำไรให้ได้มากที่สุด (Maximize Profit) แต่เมื่อมีการนำกระบวนการจัดทำแผนชีวิตชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่คนในชุมชนแล้ว คณะทำงานแผนชีวิตชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นคณะกรรมการในชุมชน หรือเป็นแกนนำชุมชน หลังจากการได้รับความรู้ เสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการให้ความรู้ การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างคณะทำงาน รวมทั้งการเรียนรู้จากการปฏิบัติซึ่งเป็นการสร้างความรู้ไว้ในตัวและเป็นความรู้ที่ใช้งานได้จริงของคณะทำงานจัดทำแผนชีวิตชุมชน จะมีความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ชัดเจน จนสามารถตระหนักถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้แล้วเกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ น้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไป มากน้อยเพียงใด และพอที่จะเป็นตัวอย่างแก่ประชาชนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ที่มีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากประชาชนในชุมชนภาคเกษตรซึ่งมีตัวอย่างอยู่เป็นจำนวนมาก อันเป็นที่มาของการศึกษาเรื่องการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะทำงานแผนชีวิตชุมชน กรณีศึกษาชุมชนขยายผลในเขตกรุงเทพมหานคร

มูลเหตุจูงใจในการศึกษา

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น และด้วยเหตุที่ผู้ศึกษาปฏิบัติงานที่สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เกี่ยวข้องกับการแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และนโยบายของรัฐบาล มาสู่การปฏิบัติให้มีความครอบคลุมในระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน ซึ่งในการขับเคลื่อนปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียงในภาคประชาชน โดยใช้กระบวนการจัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) นั้น มีความแตกต่างจากแผนชุมชนของกระทรวงมหาดไทย เพราะการจัดทำแผนชีวิตชุมชนของ พอช. เป็นการดำเนินการของภาคประชาชนอย่างแท้จริง โดยยึด “พื้นที่” เป็นที่ตั้งชุมชนเป็นจุดศูนย์กลางในการพัฒนาชาวชุมชนเป็นเจ้าของปัญหา และมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการไม่ว่าจะเป็นการจัดเวทีทำความเข้าใจในการจัดทำแผน การศึกษาดูงานเพื่อให้เห็นรูปแบบการดำเนินงานที่แท้จริง การจัดเก็บข้อมูล การรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลจากการทำแผนชีวิตชุมชน ทำให้ได้รับทราบถึงสภาพปัญหาที่แท้จริงของชุมชน และร่วมวางแผนการแก้ไข มีแนวทางการป้องกันปัญหาได้อย่างถูกต้องสอดคล้องกับสภาพ “ภูมิสังคม” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่จากการดำเนินงานที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาถึงผลการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะทำงานแผนชีวิตชุมชน โดยเฉพาะประชาชนในกรุงเทพมหานคร อันเป็นชุมชนเมืองที่มีความหลากหลายและซับซ้อน ไม่ว่าจะเป็นชุมชนที่เกิดจากผู้ที่อยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร หรือกลุ่มที่อพยพมาอยู่ใหม่ ซึ่งบางชุมชนต้องอาศัยอยู่ร่วมกันภายใต้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมที่เน้นความเป็นปัจเจก ไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์กันมากนัก ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าคณะทำงานแผนชีวิตชุมชนที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงต่างกัน มีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันหรือไม่ มากน้อย เพียงใด อย่างไร เพราะว่าคณะทำงานแผนชีวิตชุมชน เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่คนในชุมชน ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจจนเกิดความตระหนักรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้เสียก่อน เพื่อนำไปสู่การสร้างเครือข่ายภาคีที่เข้มแข็ง และสามารถเป็นแกนนำในการผลักดันให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลาย เพื่อให้การดำเนินชีวิตของสมาชิกชุมชนมีความสุข และชุมชนมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักของการพัฒนา มีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ความสำเร็จและล้มเหลวเพื่อให้เกิดการนำไปสู่การปฏิบัติที่ได้ผลสำเร็จในชุมชน อันเป็นมูลเหตุของการศึกษาเรื่องการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะทำงานแผนชีวิตชุมชน กรณีศึกษาชุมชนขยายผลในเขตกรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะทำงานแผนชีวิตชุมชนตามโครงการแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองในชุมชนขยายผลเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะทำงานแผนชีวิตชุมชนตามโครงการแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองในชุมชนขยายผลในเขตกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้กับระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะทำงานแผนชีวิตชุมชนตามโครงการแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองในชุมชนขยายผลในเขตกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะทำงานแผนชีวิตชุมชน กรณีศึกษาชุมชนขยายผลในเขตกรุงเทพมหานคร” มีขอบเขตในการศึกษาดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ ประชาชนที่เป็นคณะทำงานแผนชีวิตชุมชนตามยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาความยากจนของรัฐบาล ซึ่งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) นำไปปฏิบัติ และได้จำแนกออกเป็นประเด็นย่อยๆ เช่น สวัสดิการชุมชน แผนชีวิตชุมชน องค์การการเงิน/การแก้ปัญหาหนี้สิน ฯลฯ ซึ่งในประเด็นแผนชีวิตชุมชน ได้จัดทำเป็นโครงการแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง โดย พอช. เป็นผู้จัดการฝึกอบรมในเขตพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร ปี 2549 มีแกนนำประชาชนจาก 63 ชุมชน ในกรุงเทพมหานครเข้าร่วมรับการอบรมเป็นจำนวน 420 คน และมีจำนวน 20 ชุมชน ที่นำไปปฏิบัติจริงเป็นชุมชนขยายผลมีจำนวนประชากรประมาณ 235 คน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2549)

ขอบเขตด้านพื้นที่ ในการศึกษาค้างนี้จะมุ่งเน้นที่ชุมชนขยายผลที่แกนนำชุมชนเข้ารับการฝึกอบรมและมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชีวิตชุมชนอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 20 ชุมชน

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางที่เป็นกรอบในการคิด การมอง หรือทัศนคติในการดำเนินชีวิต โดยยึดหลักของความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันในตัว ความรอบรู้ และคุณธรรม โดยที่

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โดยการตรวจสอบศักยภาพของตนเองว่ามีจุดแข็งจุดอ่อนและความถนัดอย่างไร เป็นต้น

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงต้องพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและคำนึงถึงผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น โดยอาศัยความรู้ทางวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ้วนถี่ และผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ

3. ความมีภูมิคุ้มกันในตัว หมายถึง การมีความพร้อมที่จะปรับตัวและรับมือได้อย่างทันท่วงทีต่อผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่สามารถควบคุมได้และไม่ได้ ทั้งผลดีหรือทำให้เกิดความเสียหาย เป็นภัย ในอนาคตทั้งใกล้และไกล เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายจนเป็นอันตราย

4. ความรอบรู้ หมายถึง ความรู้ หลักวิชาการต่างๆ ทักษะที่นำมาใช้ประกอบในการวางแผน และดำเนินการทุกขั้นตอน อย่างรอบคอบ ระมัดระวังอย่างยิ่ง

5. คุณธรรม หมายถึง ความตระหนักในความซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน ความเพียรพยายาม ภายใต้กรอบของความเป็นสิริ ปณิญา ไม่หลงหรือยึดติดในความโลภ โกรธ หลง บริหารจัดการการใช้ชีวิตโดยใช้หลักวิชาและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน

แผนชีวิตชุมชน หมายถึง การจัดทำแผนการพัฒนาศีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ในรูปของโครงการหรือกิจกรรมกลุ่มที่รวมตัวกันโดยคนในชุมชน ได้มาร่วมกันคิด ร่วมกำหนดแนวทาง และกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน รวมทั้งการกำกับดูแล และตรวจสอบตนเอง โดยยึดหลักการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อม และวิถี ระเบียบปฏิบัติของชุมชน ซึ่งจะช่วยสร้างรากฐานชุมชน ให้มีความมั่นคง สามารถปรับตัวกับสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้เป็นไปตามความต้องการและสามารถแก้ไข ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันได้

คณะทำงานแผนชีวิตชุมชน หมายถึง สมาชิกของชุมชนที่เข้าร่วมโครงการจัดทำแผนการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน หรือกิจกรรมกลุ่มที่รวมตัวกันโดยคนในชุมชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกำหนดแนวทาง และกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน รวมทั้งการกำกับดูแล และตรวจสอบตนเอง โดยยึดหลักการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ระดับการรับรู้และเข้าใจของคณะทำงานจัดทำแผนชีวิตชุมชนตามโครงการแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองในชุมชนขยายผลในเขตกรุงเทพมหานครตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ ด้านความหมาย ด้านองค์ประกอบความพอประมาณ ด้านองค์ประกอบความมีเหตุผล ด้านองค์ประกอบความมีภูมิคุ้มกันที่ดี ด้านองค์ประกอบความรอบรู้ ด้านองค์ประกอบความมีคุณธรรม และด้านประโยชน์

ระดับการปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันของคณะทำงานแผนชีวิตชุมชนอย่างสอดคล้องกับหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัว มีความรอบรู้ และมีคุณธรรม แบ่งออกเป็น 4 ด้านคือ

1. ด้านร่างกายและจิตใจ
2. ด้านเศรษฐกิจ คือ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย หนี้สินลดลง มีเงินเก็บออม
3. ด้านสังคม คือ ในชุมชนมีความรู้จักคุ้นเคยกัน มีการร่วมกิจกรรมกันโดยสมัครใจ และมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือกัน มีความสามัคคี สังคมสมานฉันท์
4. ด้านสิ่งแวดล้อม คือ มีสภาวะแวดล้อมที่ดีในชุมชน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะทำงานแผนชีวิตชุมชนตามโครงการแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองในชุมชนขยายผลในเขตกรุงเทพมหานคร
2. ทำให้ทราบถึงระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะทำงานแผนชีวิตชุมชนตามโครงการแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองในชุมชนขยายผลในเขตกรุงเทพมหานคร
3. ทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้กับระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของคณะทำงานแผนชีวิตชุมชนตามโครงการแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองในชุมชนขยายผลในเขตกรุงเทพมหานคร
4. นำผลการศึกษาที่ได้รับมาเสนอเป็นแนวทางพัฒนาการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ประชาชนระดับปัจเจกบุคคลให้สามารถดำเนินชีวิตบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง

